

Fig. 1. Kirken set fra sydøst. NE fot. 1983. — *Südostansicht der Kirche.*

HODDE KIRKE -

ØSTER HORNE HERRED

Sognet nævnes første gang i kirkelisten i Ribe Olde-moder (ved midten af 1300'rne), hvor kirken er sat til en afgift på 4 skilling sølv (jfr. s. 1020f.). En sogne-præst i Hodde nævnes 1471.¹ Senest 1538 var Hodde hovedsogn til Tistrup.²

Kronen afhændede 1690 kirken til major Frantz Hieronimus von Bühren,³ som 1696 videresolgte den til amts- og proviantforvalter Poul Zachariassen Grønnwald til Hesselagergård.⁴ 1701 købtes kirken og nabokirkerne i Torstrup, Horne, Tistrup og Ans-ager af landsdommer Jens Lassen til Nørholm,⁵ hvis arvinger ved en landemodedom 16.juni 1716⁶ (be-kræftet af Højesteret 17. maj 1719)⁷ på grund af kirkens vanrøgt blev fradømt patronatsretten, som for en tid

vendte tilbage til kronen. Kaptajn Frederik Lassen til Nørholm købte atter kirkerne 1726,⁸ hvorefter de fulgte Nørholm gods (fra 1742 slægten Teilmann) indtil de overgik til selveje, Hodde kirke 1916.⁹ – Ved klokkeskatten 1528 måtte kirken afgive en klokke.¹⁰

Den lille kirke ligger frit i landskabet nord for landsbyen.¹¹ Den yndefulde, langstrakte *kirke-gård* (fig. 33) har bevaret sine gamle skel,¹² der til alle sider hegnes af græsgroede jorddiger, sat med kampesten på ydersiden. Blandt markste-nene indgår, ligesom ved nabokirkerne, en del jernal og myremalm, rester af oldtidens jernud-

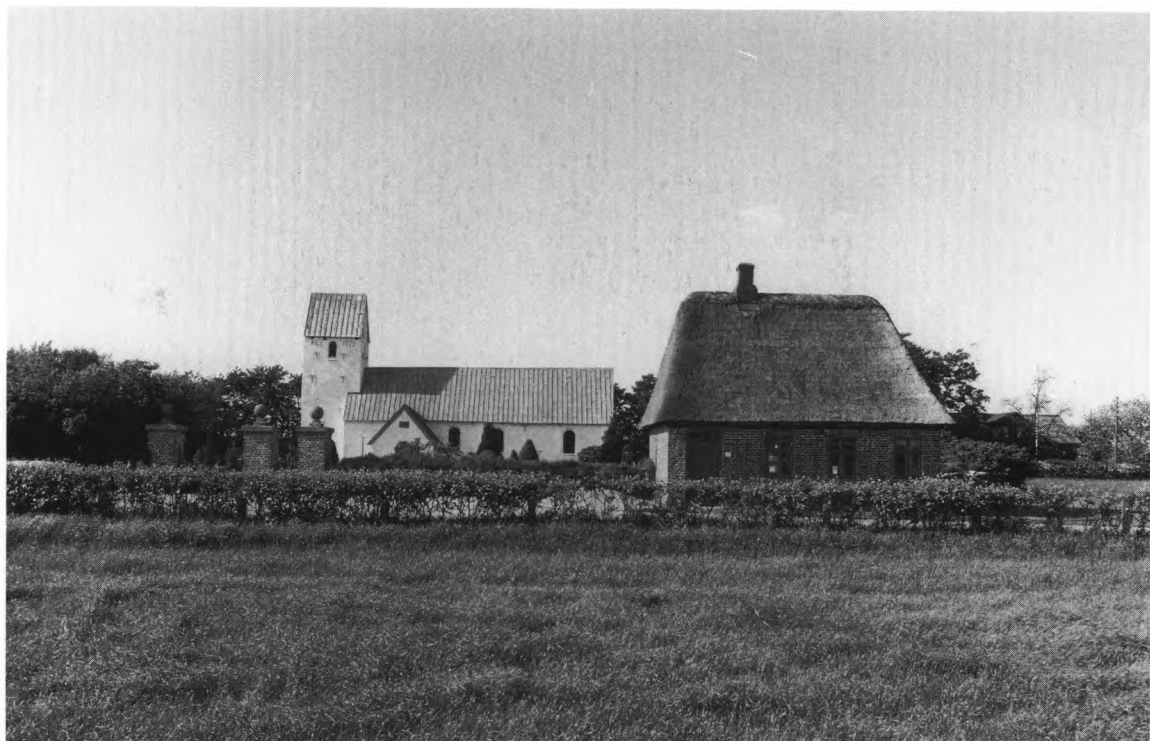

Fig. 2. Kirken og skolen set fra syd. NE fot. 1983. — *Südansicht der Kirche und Schule.*

vinding.¹³ *Indgangene* består af køreport med ganglåde i syd (fig. 2) og en låge i øst, begge helt som indgangspartierne i de øvrige Nørholmske kirker: kraftige, murede piller (»stetter«) i blank mur, afdækket med granitplader og -kugler (sml. Torstrup, s. 1418, og Tistrup, s. 1494), og lukket med jerngitre. Pillerne, hvori der indgår Nørholmske teglsten med lodrette riller, må være muret i årene efter 1766, da de gamle, tømrede *†indgange* var oprådnede.¹⁴ Også tidligere i århundredet, o. 1713, havde man ladet indgangene forfalde, så kirkegården lå ganske »under fæfod«, og gravene blev omrodet.¹⁵ Blandt de tømrerarbejder, der skulle udføres 1721,⁶ opregnes port og stetter med »svingel« (drejelige korstræer). En *†rist* ved den østre indgang er nævnt 1841.¹⁶ – Synet ønskede 1889,⁹ at gangene på den (græsgroede) kirkegård blev afstukket i to og en halv alens bredde (ca. 1,5 m). I det søndre dige gror nu syré, tjørn og vedbend, i det østre hybenroser og lidt hyld, mens læbælter uden for det vestre og nordre dige består af bl.a. birk, bøg og eg.

Et gammelt *skolehus* (fig. 3), opført på kirkens forov 1831, indgår i det søndre dige øst for hovedindgangen.¹⁷ Bygningen, der indtil 1866 rummede både skolestue og bolig for læreren, er rejst af røde mursten og dækkes af et stejlt, helvalmet stråtag. Huset var i brug som skole indtil 1955 og bevares nu som skolemuseum. Som følge af det nære naboskab til kirken tjente den opvarmelige skolestue tidligere som venterum for gudmødre og dåbsbørn. – Et *redskabsrum*, vest for hovedindgangen, er opført 1972.

BYGNING

Kirken er et unggotisk langhus af teglsten, formetlig fra o. 1300,¹⁸ hvortil der i senmiddelalderen er føjet et tårn ved vestenden og et våbenhus ved sydmuren. En skillevej mellem kor og skibe er først indmuret 1924. Orienteringen har afvigelse til nord. – Da døbefonten er ældre end den nu stående stenkirke, er det rimeligt at an-

tage, at denne har afløst en forudgående trækirke.

Langhusbygningen, der som type er meget sjælden i Danmark,¹⁹ et velbevaret, helstøbt anlæg (fig. 4), som i dag bedst opleves set fra nordøst. Huset er opført af *munkesten*, muret i munkeskifte, gennemgående i størrelsen $26 \times 13 \times 8,5$ cm. Murværkets karakter kan iagttages fra våbenhusloftet samt indvendig i gavltrekanterne, der begge er bevaret på nær den øverste, vestre spids, der er nedbrudt forud for tårnets opførelse. Nederst i langmurenes vestre del fornemmes bag puds og hvidtekalk mindre partier af natursten, afj. Helms 1874 opfattet som jernal. Men dette rækker ingenlunde ved helhedsindtrykket: at kirken er et udelt langhus, opført i én og samme omgang og ikke, som gerne fremført, en traditionel romansk kirke, der senere er ændret til et langhus.²⁰

Den lange, lave bygning er uden sokkel. Faderne deles af *hjørneliséner* samt en lisén midt i hver af de to langmure. Mellem de en halv sten tykke liséner løber i næstøverste skifte, lige under sugfjælene, et *savskifte*, nu afbrudt af de udvidede vinduer og østligst i den ommurede sydside. Gavlene, hvoraf den vestre delvis dækkes

Fig. 3. Skolen (s. 1470) set fra sydvest. C. G. Schultz fot. o. 1950. — *Südwestansicht der Schule.*

af tårnet, har samme udsmykning. Østgavlens hjørneliséner (fig. 7) forbindes i tagfodshøjde af en *trappefrise*, og gavltrekanter brydes af to savskifter, hvorover der er en rektantet åbning; to (bom)huller under nederste savskifte er ladet åbne. Gavlen har ingen antydning af murede kamme; det yderste spærpar er, som det er vanligt i Vestjylland, dækket med bly.

Døre og vinduer. Ethvert spor af en mulig norddør var forsvundet allerede ved J. Helms'

Fig. 4 (til højre). Grundplan 1:300 af kirkens oprindelige afsnit, et rektangulært langhus fra o. 1300. Tegnet af MN 1987 efter udkast af NJP. — (Rechts). *Grundriss der ursprünglichen Kirche, ein rechteckiges Langhaus um 1300.*

Fig. 5-6 (nederst). Tværsnit 1:150 og grundplan 1:300. Målt af Søren Gottfred Petersen 1977, tegnet af MN 1987. — (Unten). *Querschnitt und Grundriss.*

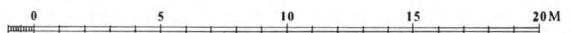
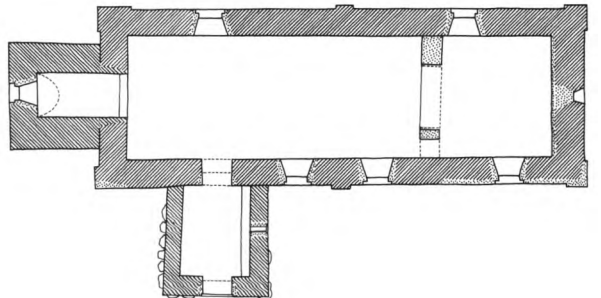
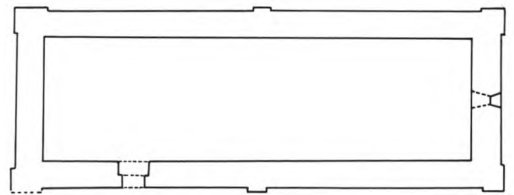
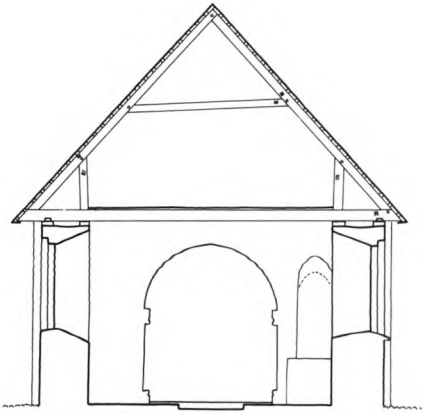

Fig. 7. Kirkens østgavl (s. 1471). NJP fot. 1986. — *Ostgiebel der Kirche.*

og F. Uldalls besøg henholdsvis 1874 og 1886. Den rundbuede syddør er udvidet ved borthugningen af døranslaget.

Af gamle vinduer ses nu kun ét i korgavlen, indvendig tilmuret. Det er 120 cm højt, har smigede sider og afsluttes med en ganske svagt spidsende bue. Sålænken er formodentlig ny. Helms beskrev 1874 vinduet som rundbuet og opregnede endnu et lille, tilmuret, rundbuet vindue i »nordsiden af skibet«, dvs. i nordmurens vestre del. Uldall opfattede østgavlens vindue som »lidt tilspidset« og nævner ligesom Helms et smalt, tilmuret vindue i nordsiden, hvis bue var »lidt tilspidset«.²¹ I en synsforretning 1915²² hedder det, at »nogle oprindelige vinduer spores«, men her kan være tale om tilmurede sekundære åbninger.²³

Indre. Kor og skib gik oprindeligt i ét, og kirken fremtrådte som et smalt, langstrakt og

fladloftet rum (jfr. fig. 19), et prægeder gik tabt ved indmuringen af en »falsk« triumfvæg 1924. De gamle vægflader er regelmæssige og glatte. I korets sydside, ud for alteret, sås 1874 en senere tilmuret *†niche*, ca. 45 cm høj og dyb, afsluttet med et spærstik.

Det omsatte *egetagværk* har enkelt lag hanebånd og spærstivere. Loftsbjælkerne over det smalle rum er af spinkelt tømmer; enkelte bjælker er udskiftet 1982.

Tilføjelser. De to tilbygninger, tårn og våbenhus, er begge senmiddelalderlige teglstensbygninger uden nærmere daterende detaljer.

Det lille *tårn* ved kirkens vestende har som det eneste blandt de Nørholmske kirker bevaret sit oprindelige sadeltag. Østmuren hviler på langhusets vestgavl. Det smalle tårnrums (fig. 24), hvis gulv er hævet to trin over skibets, åbner sig i sin fulde bredde mod kirkerummet og dækkes af et øst-vest-gående tøndehvælv. Et rundbuet, indvendig smiget vindue i vest har glasmaleri fra 1924. En udvendig stige ved tårnets nordside fører op til en fladbuet åbning, som leder ind til mellemstokværket, der er uden andre åbninger. Det ovenliggende klokkestokværk har et fladbuet glamhul mod hvert verdenshjørne. Den østre, glatte galvspids er af munkesten, mens den vestre er ommuret af sten fra de Nørholmske teglværker, formentlig »1773«, der sammen med patronens initialer »ACT« (Andreas Charles Teilmann) er angivet med jernbogstaver øverst i tårnets sydside.

Våbenhuset foran syddøren er en lille, lav, teglhængt bygning med rundbuet dør i syd og en lille, rund glug i øst. Munkestensmurværket ses i gavlspejdet fra loftsrumsrummet. I det indre står bræddeloftet gråmalet; langs østvæggen er en muret bänk.

Istandsættelser og vedligeholdelse. Med undtagelse af våbenhuset, der vist altid har haft tegltag, var *tagene* i 1600'rne overalt tækket med bly, der herefter gradvist afløstes af tegl.²⁴ År 1700¹⁴ blev således blyet taget af tårnets sydside og lagt ind i kirken. Kirkens sydside var da stadig blytækt, mens nordsidens bly var brugt på godsets øvrige kirker. 1766¹⁵ var der overalt tegl på kirken, kun tårnet havde igen fået blytag. Herved

Fig. 8. Kirken set fra nordvest. NE for. 1983. — *Nordwestansicht der Kirche.*

blev det de følgende århundreder, indtil kirken 1982 igen blev tækket med bly. Sammen med vedligeholdelsesarbejderne på taget melder regnskaber og synsforretninger også om reparationer af *træloftet*; her blev der 1700¹⁴ overalt lagt nye brædder. 1862⁹ stod loftet med en lys egetræsmaling, 1904²² med egetræsådring. Til *murstensgulvets* omlægning krævedes 1721 200 »gule klinker«.⁶

Hodde kirke står i det store hele uændret siden senmiddelalderen. Det er »en liden kirke, af mursten og teglhængt«, hedder det i sognepræst P. Richs indberetning til biskop Bloch 1766.²⁵ Modsat de øvrige Nørholmske kirker udførtes ingen større arbejder under Andreas Charles Teilmann, bortset fra almindelig vedligeholdelse. »Kirken er ude og inde sat i komplet stand«, siges det i kirkesynet 1775,¹⁴ og hermed

sigtes der til en indvendig istandsættelse 1769, tårnreparationen 1773 samt muligvis også skalmuringen af den østre del af kirkens sydside. Jacob Helms fandt 1874, at bygningen »i anseelse og hele udseende stod ikke lidet tilbage for herredets andre kirker«.

Inden synsprotokollens anlæggelse 1862⁹ havde kirken fået sine nuværende store, rundbuede *støbejernsvinduer*, tre i syd og to i nord. Hvorledes vinduerne så ud i de foregående århundreder lader sig ikke afgøre. En lille pennekitse (fig. 10) af sognepræsten 1639 giver i den henseende ingen oplysninger. Tegningen er at opfatte nærmest som en signatur, tilmed med angivelse af særskilt kor og skib! – Det mest afgørende indgreb i nyere tid var opførelsen af en *triumfmur* 1924 ved arkitekt Aage Bugge, Varde.²⁶ Den runde korbue er forsynet med pro-

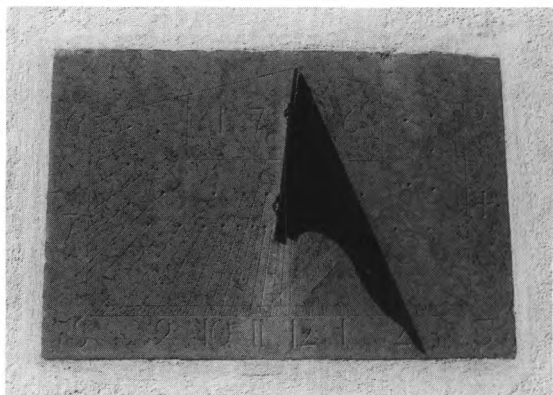

Fig. 9. Solur 1786 (s. 1474). NJP fot. 1986. — *Sonnen- uhr 1786.*

filerede, murede kragbånd og sokkel, og en »gennembrydning« i muren giver adgang til prædikestolen. En indvendig skalmuring af ko- rets østvæg, oprindelige med en rundbuet niche bag alteret, er formentlig udført samme år.

En restaurering 1982 ved arkitekt S.A.Aa- kjær, Rødning, omfattede først og fremmest en istandsættelse af murværk og tag. Som allerede nævnt fik kirken – efter næsten 300 år med tegl-

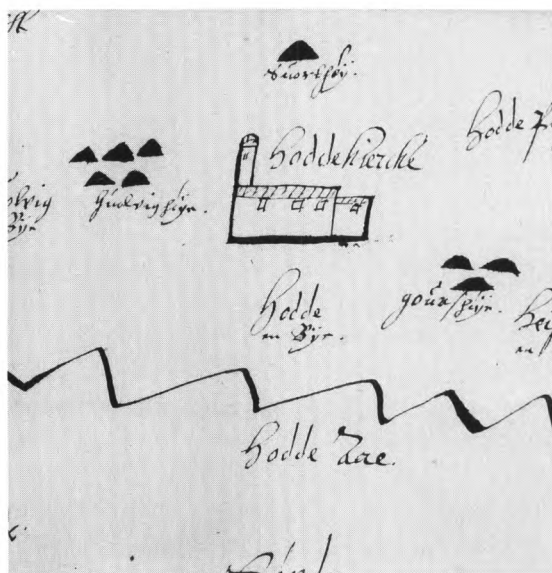

Fig. 10. Skitse af kirken og nærmeste omgivelser, tegnet af sognepræsten 1639 i indberetning til Ole Worm. RA fot. 1987. — *Die Kirche und ihre Umgebung, Skizze, gemacht vom Pfarrer in einem Bericht an Ole Worm 1639.*

tag – igen sit blytag tilbage. Murene er hvidtede ude og inde. I gulvet ligger ølandsfliser i våbenhus og kor, kvadratiske fliser i midtgangen og brædder under stolestaderne. Træloftet er gråmalet.

Varme. Det første varmeanlæg, en kakkelovn, var installeret i tårnrummet med skorsten op gennem tårnet. Det afløstes af et nyt varmeapparat 1914.⁹ Siden 1972 foregår opvarmningen fra et varmluftsanlæg, anbragt i redskabsrummet syd for kirkegården med kanal til kirken.

Solur (fig. 9), af kalksten, med indhuggede årstal »1786« og timetal, 45 × 67 cm, indmuret i våbenhusets galvspids. Sml. tilsvarende ure i Torstrup, Horne og Tistrup.

Et *glasmaleri* i tårnrummets vestvindue, 1924, er udført efter tegning af Aage Bugge.

INVENTAR

Oversigt. Det ældste inventarstykke, den romanske granitdøbefont, har formentlig oprindeligt stået i kirkens (træbyggede?) forgænger, da den må være ældre end den stående, unggotiske langhusbygning. Nogenlunde samtidige med dennes opførelse er vel- sagstens den usædvanlige unggotiske klokke og alterkalkens genanvendte knop, et af de ældste bevarede sølvarbejder i amtet. Fra senmiddelalderen stammer et lille velskåret korbuekrucifiks, der har nære paralleller i Sønderjylland.

Renæssancetiden er repræsenteret af de stærkt fornyede stolegavle (o. 1580), af den landlige prædikestol (o. 1600) og af alterstagerne med våben for Karen Strangesen til Nørholm (udført mellem 1596 og 1602). De synes først at være kommet til Hodde kirke i 1700'rne. Alterkalken har tilhørt et altersæt, skænket af Poul Zachariassen Grønewald i forbindelse med hans erhvervelse af kirken 1696. Fra 1700'rne stammer en pengeblok og to inventarstykker, der er typiske for Nørholm-kirkerne i Andreas Charles Teilmanns tid: en messehagel fra 1765 og en kulissegigt malet rokokotavle fra 1769. Den sidste er signeret af maleren Truels Pedersen, der har indføjet to vanskeligt forklarlige bipersoner i nadverscenen (selvportræt og ?). Tavlen har 1978 genfået sin plads på altret, hvorfra den har været fortrængt af et maleri af Anker Lund fra 1895 og et nyromansk retabel med kors fra 1924. *Farvesætning.* Bortset fra altertavlen, der står med staffing fra 1769, er inventarets dæmpede farvesætning fra 1983. Nymalinger er foretaget i forbindelse med istandsættelser 1842 og 1924.

Fig. 11. Indre set mod øst. NE fot. 1983. — *Inneres nach Osten.*

Alterbordet er et panelværk fra 1924, 158×85 cm, 104 cm højt, med kvadratiske fyldinger i tre rækker. Bemaling i grå toner fra 1983. Bordet står op mod korets østvæg, hvor det har afløst et ældre fyrrepanel, hvis mål 1862 blev angivet som $2 \times 1\frac{1}{4}$ alen.⁹ Panelet skjuler rester af et middelalderligt (†)alterbord muret af munkesten. Det har været påfaldende lille, kvadratisk, ca. 60×60 cm, og står nu i tre skifters højde (ca. 50 cm) på en ét skifte høj plint (ca. 1×1 m), der danner trin foran alterbordet. Det står ca. 15 cm fra korets østmur og har i bagsiden bevaret det nederste af en lille niche, der kan have haft en funktion i påskeliturgien.²⁷

†Alterklæder. 1768 var alterklædet af gammel guldbrokade,²⁵ 1862 omtales det som rødt med

guld kors og -kant.⁹ 1909 anskaffedes et nyt tilsvarende,⁹ der ses fig. 19.

Altartavle (fig. 12), 1769, en kulisseeagtigt malet rokokotavle, signeret af Truels Pedersen og næsten svarende til tavler i Torstrup og Tistrup kirker, der er udført af hans læremester Anders Windfeldt (1757 og 1764, s. 1426 og 1503). Tavlen er formet som et glat, udsvejfet fyrrepanel, 240×245 cm, dannet af ni lodretstillede planker, som er samlet på bagsiden med tværrevler. Tre af plankerne danner et midtstykke med fod- og topstykke, de øvrige udgør en art sidevinger, der er fæstnet med hængsler. Bemalingen danner et sammenhængende rokokokartoucheværk med rocailler og brogede blomsterbuketter omkring fire malede scener og et skriftfelt forne-

Fig. 12-13. Altertavle 1769, malet af Truels Pedersen (s. 1475). 12. Helhed. 13. Altermaleri, Nadveren (s. 1476). NE fot. 1983 og 1987. — 12. *Altarbild 1769, gemalt von Truels Pedersen*. 13. *Das Abendmahl, Ausschnitt vom Altarbild*.

den. I hovedfeltet ses Nadveren (fig. 13). Måltidet indtages omkring et stort firkantet bord, ved hvis fjerneste ende Kristus er i færd med at række brødet til Judas, som sidder lidt til højre for ham. Forgrundens apostle er søgt fremstillet liggende til bords, en opgave, der øjensynligt har voldt maleren kvaler. Foruden de forsam-

lede omkring bordet er yderligere to personer til stede. Yderst til højre står en bortvendt person i blå kjortel, og til venstre overværes scenen af en mand med rødt hår og hageskæg. Hans ansigt, der ses i profil, har markeret »ørnenæse« og i det hele en vis portrætkarakter. Måske er det Truels Pedersen, der her har indføjet sig selv. I det nor-

Fig. 14-15. 14. Alterkalk skænket 1696 af Poul Zachariassen Grønnewald. Genanvendt knop fra 1300'rne og fod fra o. 1600 (s. 1479). 15. *Lædertaske til altersølv, formentlig 1696 (s. 1480). I Ølgod Museum. NE fot. 1983 og 1987. — 14. Kelch, gestiftet 1696. Wiederverwandter Nodus aus dem 14. Jahrhundert. Fuss um 1600. 15. *Ledertasche für Altargeräte, wahrscheinlich 1696.

dre felt ses Kristi Døb i Jordanfloden. Kristus står i vand til knæene, frontalt med hænderne samlede for brystet. Ligesom Johannes, der står vendt mod ham i profil og gør en gestus med sin venstre arm, ser han op imod Helligåndsdue, der kommer ned ovenfra. I baggrunden anes Jerusalems tårne. I det søndre felt ses Opstandelsen. Kristus svæver i stråleglans foran graven, mens en engel endnu er i færd med at tumle den kæmpestore sten, som har dækket åbningen. Foran Kristus har en soldat taget flugten, mens en anden er trimlet omkuld og forfærdet søger at gemme sig bag sit skjold. I topfeltet fremstilles Himmelfarten, en bevæget Kristusskikkelse i lange gevandter på vej mod skyen, og i fodfeltet er anført: »Vor Herre Jesus Christus i den / nat ... Matth. 26 (26,27). T. Pedersen pinxit/ 1769«. Indskriften står på stor bund, skrift-

stedet i forgylt fraktur, Truels Pedersens signatur med hvid skriveskrift.

Efter en rensning 1978 står de brogede rokokofarver nu lysende klare på baggrund af rocailernes grå toner (sandstensimitation). Bemalningens perspektiviske illusion er smukt gennemført, omend Truels Pedersen ikke har mestret kunsten fuldt så overlegent som Anders Windfeldt.

Tavlens opsætning 1769 fulgte årtiers beklagelser over den ældre tavles tilstand (jfr. ndf.) og overvejelser om istandsættelse og fornyelse. 1759 havde synsmændene ment at vide, at A. C. Teilmann nu havde en ny tavle færdig til kirken, stående på Nørholm;¹⁵ men den er åbenbart gået Hodde-folkene forbi.

Ved den indvendige istandsættelse 1842 blev tavlens bemaling frisket op. Rocailerne fik en

grov opmaling, ligeledes personernes hår og skæg, og indskriften blev optrukket med uægte guld.¹⁶ 1895 blev tavlen udskiftet og sat på loftet, hvorfra den 1978 atter blev nedtaget til restaurering og genopsætning. Den gennemgribende istandsættelse omfattede, foruden enkelte fornyelser af træværket, en fjernelse af et fernislag og af overmalingerne fra 1842 samt en konservering af de originale farver.

Som *alterprydelse* 1895-1924 tjente et *maleri*, Emaus, signeret af Anker Lund 1895, nu på skibets nordvæg (jfr. fig. 19). Det er udført i olie på lærred, 124 × 93 cm (i lysningen), og har en bred profilramme med tandsnit. Maleriet fik sin nuværende plads 1924, da det på alterbordet afløstes af et forgyldt *retabel med kors* i skønvirkestil, udført i kalmarfyr efter tegning af Aage Bugge. Retablebrættet har citat fra Joh. 14,19 og midtfor en rosenkrans med Jesumonogram mellem alfa og omega. Korsets skæring smykkes af et korslam. Alterprydelsen er nu på kirkeloftet.

†*Altartavle*. Om kirkens tavle hed det 1716, at den var »ganske brøstfældig og al stafferingen og bogstaverne udslettede og usigtbare«, og 1752 kaldes den »ganske ringe og brøstfældig«.¹⁵ Efter at håbet om en ny tavle 1759 var blevet skuffet (jfr. ovf.), overvejedes det endnu 1766 at lade den gamle renovere.¹⁵

Altersølv. Af et *altersæt*, skænket af kirkeejeren 1696 og frem til 1796 fælles for Hodde og Tistrup sogne (jfr. s. 1504), er bevaret *kalken* (fig. 14), hvis svejdede bæger har omløbende giverindskrift med store kursivbogstaver: »Denne Kalch og Disch er gived til Hodde oc Tiistrup Kircher af Patronen velædele Povel Zachariesen Grønnevald A(nn)o 1696«. Af den 18 cm høje kalk, der savner stempler, synes bægeret at være den eneste del, der er udført 1696, idet såvel fod som knop må være genanvendt fra ældre kalke. Den sekstungede fod med graveret zig-zagbort på standkanten er af renæssancetype og stammer formentlig tillige med de sekssidede skaftled fra tiden o. 1600. Endnu ældre synes

Fig. 16. Alterstager, o. 1600, med initialer og våben for Karen Strangesen til Nørholm (s. 1480). NE fot. 1983. — *Altarleuchter. Initialen und Wappen der Karen Strangesen zu Nørholm. Um 1600.*

Fig. 17. Messehagel, o. 1765 (s. 1480). NE fot. 1987. — *Messgewand, um 1765.*

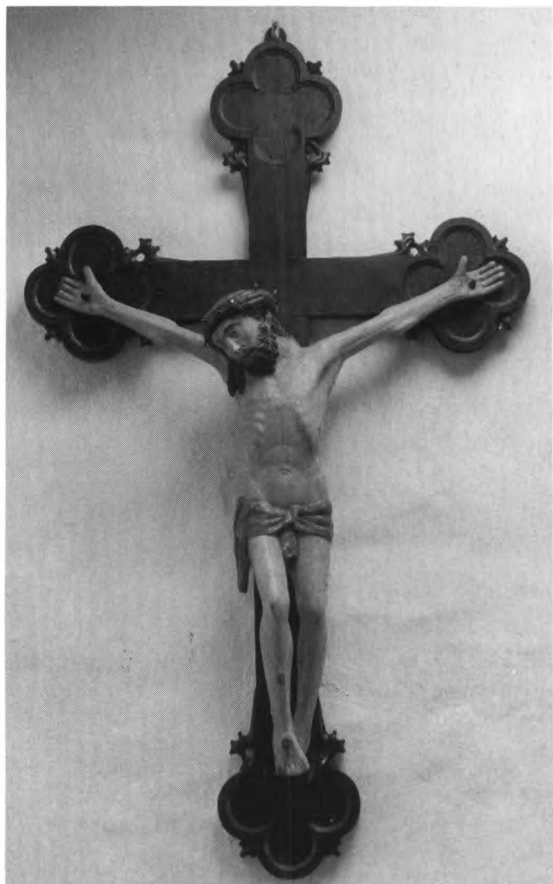

Fig. 18. Korbuekrucifiks, o. 1475 (s. 1481). NE fot. 1983. — *Triumphkreuz*, um 1475.

knoppen, hvis sjældne form med skarprykkede folder er karakteristisk for 1300'rne. Dens eneste parallel på egnen er knoppen fra Brøndum kirkes (Skast hrd.) fornemme højgotiske altersæt, der stammer fra begyndelsen af 1300'rne og er det ældste bevarede i amtet.²⁸ Andre sidestykker kan nævnes i Galtrup på Mors (DK. Tisted s. 937), i Gershøj (DK. Kbh. Amt. s. 950), i Avernakø kirke og fra Nysted kirke (DK. Maribo s. 186),²⁹ ligesom formen kendes fra Tyskland, England og Sverige.³⁰ *Dysken*, der er udført mellem 1863 og 1879, måler 13 cm i tv. og har på fanen et graveret cirkelkors. Dysken har stempel for Emil Ferdinand Dahl, København (Bøje 1979 nr. 1531), der virkede 1849-79, samt Københavns bymærke og gardeinmærke for Simon Groth (1863-1904). Til altersættet har hørt en **lædertaske* (fig. 15), vel fra 1696, 28 cm

høj. Den har formentlig i perioden frem til 1796 været brugt til altersølvets transport frem og tilbage mellem Hodde og Tistrup kirker. Fundet på våbenhusloftet 1982 og nu i Ølgod Museum (inv.nr. 8156).

Oblatæske, o. 1875, af sort porcelæn med guld-kors fra Den kongelige Porcelænsfabrik. En **brødæske* nævnes 1862 tillige med en **alterkande* af sort porcelæn med guld-kors fra Den kongelige Porcelænsfabrik, siden 1982 i Ølgod Museum (inv.nr. 7599). 1845 anskaffedes som i de øvrige Nørholm-kirker en **alterkande* af sortlakeret blik med guld-kors.

Alterstager (fig. 16), o. 1600, med initialer og våben, der må tilskrives Karen Strangesen til Nørholm, som i givet fald har ladet dem udføre mellem 1596 og 1602.³¹ Stagerne er 27 cm høje, af gotisk form med cylinderskaft og tre skaft-ringe. Fod- og lyseskålene er ensdannede, de sidste med graverede initialer »C.A.S.« over to våbenskjolde. Det (heraldisk) højre er tværdelt med hvidt felt foroven, skraveret (farvet) forneden, det andet er udelt med en stormstige. Våbnene må snarest tolkes som Strangesen og Skram, Karen Strangesens fædre og mødre, og initialerne læses »Ca(ren) S(trangesen)«. Da kirken ved 1700'ernes begyndelse havde træstager (se **alterstager*), og messingstagerne tidligst nævnes i Hodde 1862,⁹ må de vel i mellemtiden være erhvervet fra Nørholm eller fra en anden af godsets kirker. Nyere *syvstige* på loftet.

**Alterstager*, o. 1690, af træ, omtalt 1716 som »tvende gamle ormstungne trælysestager, som sal. Johan Sengeløs for nogle og tyve år siden har foræret til kirken«. De kaldes 1718 »utjenelike og uanstæelige«.¹⁵

Messehagel (fig. 17), o. 1765, af rødt fløj med rygkors og bræmmer af sølv- og guldindvævede galoner. Fløjlet er fornyet, og herved synes også det årstal forsvundet, som må antages at have været at læse under rygkorset. Det ses endnu på en tilsvarende hagel fra 1765 i Ansager kirke, den eneste fuldt bevarede af en række ens messehagler, der ved denne tid anskaffedes til Nørholms kirker (jfr. s. 1429, 1458, 1506). 1768 omtales haglen som ny, »af rødskæg«. En konservering er foretaget 1987.

Fig. 19. Indre set mod øst o. 1900. Fot. i KglBibl. — *Innes nach Osten, um 1900.*

Alterskranke, 1878,⁹ af halvcirkulær plan med støbejernsbalustre som i Tistrup kirke. De er nu malet umbragrønne, håndlisten grå. †*Alterskranke*. 1716 var »fodstykket eller bjælken, som menigheden knæfaldet på for altret, ej alene ræden, men endog ganske kort«.¹⁵ 1862 omtales knæfaldet som en skranke tværs over koret, af fyr, med læderbeklædning. 1876 kaldtes skranken slidt, »behøver forbedring«.⁹

Døbefont, romansk af let rødlig granit, 85 cm høj, kummens tv. 89 cm. Den tilhører egnens almindelige vestjyske type (Mackeprang: *Døbefonte* s. 165f., 407). Søjlebasefoden har kun svagt markerede hjørneknopper; kummen, der hæver sig over et kort skaft, er halvkugleformet med attisk profileret mundingsrand, hvor den øvre rundstav er erstattet af platte. Åbningen har lågfals. På foden og kummens underside ses

rester af kalkning, men ingen spor af den maling, der fjernedes 1882. Ved korbuens nordvange (jfr. fig. 23).

Dåbsfad, 1897,⁹ galvanoplastisk arbejde, tv. 57 cm, med relief af Maria og tilbedende engle over citat fra Luk. 2,13-14. På fanen løbende hund samt perle- og palmetbortter. †*Dåbsfæde*. 1716 manglede et »døbefad«, idet man brugte et simpelt lervad.¹⁵ Samme mangel beklagedes 1829, men 1844 indlagdes en ramme i fonten til et nyanskaffet fad af fortinnet kobber. Fadet var brugt, for det skulle vel afpudses, »når dette er sket, vil det vise sig, hvorvidt det behøver at omfortinnes«.¹⁶ En *dåbskande* af tin, anskaffet 1893,⁹ 31 cm høj, svarer til Torstrup kirkes og til den lidt mindre i Lunde (s. 1120).

Korbuekrucifiks (fig. 18), o. 1475, et velskåret arbejde, formentlig udført i hertugdømmet

Fig. 20-21. Prædikestol, o. 1600 (s. 1482). 20. Helhed, prædikestolskurven. 21. Underbaldakinen (s. 1483). NE fot. 1983. — *Kanzel, um 1600. 20. Kanzelkorb. 21. Unterteil des Kanzelkorbes.*

Slesvig. Kristusfiguren, der er 73 cm høj, hænger i udstrakte arme med hovedet hældende mod højre skulder og højre fod lagt over den venstre. Øjnene er lukkede, munden halvåben, hår og fuldskæg fint lokket. Den flettede tornekrone har indborede torne, brystkassen savner

(skåret) sidevunde, og det korte lændeklæde er bundet midtpå og har en hængesnip ved højre hofte. Armene, af hvilke den højre mangler de yderste fingerled, er tappet ind i skuldrene; figuren er ikke hulet fra bagsiden. Det slanke og elegante korstræ, 128 cm højt, har firpasendefelter med udskårne krabbeblade i hjørnerne. Tværarmens felter danner baggrund for de nagle-gennemborede hænder, hvorfor det må antages, at heller ikke det øvre og nedre korsfelt har haft nogen særskilt (skåret) udsmykning. Bemalingen stammer fra en istandsættelse 1978, da man fornyede en staffing fra 1800'erne (1769).³² Figuren har naturlig karnation, hår og skæg er brunt, munden rød, tornekrone grøn, og korstræet er mørkebrunt med grønne krabbeblade. Krucifikset hænger nu på triumfvæggen, nord for korbuen.

Jacob Helms så 1874 krucifikset på kirkens nordvæg, »noget molesteret og på en rå måde overkalket« (jfr. fig. 19), men af en mere end almindeligt god udførelse. Det er skåret efter et forlæg, som bl.a. er anvendt til krucifikset i Ægidiekirken i Lybæk (o. 1450) og til en gruppe krucifikser i sønderjyske kirker, både nord og syd for den nuværende grænse.³³ Da der blandt de sidste findes sidestykker også til korstræets udformning, er det nærliggende at antage, at Hodde-krucifikset stammer fra et sønderjysk værksted. Inden for Ribe amt har det en parallel i Vester Starup kirkes krucifiks (Skast hrd.).

Prædikestol (fig. 20), o. 1600, udført af en udpræget landsbysnedker. Den har fire arkadefag, der adskilles af kanelerede, korintiske hjørnesøjler; nordligst mangler søjlen dog og er erstattet af en jonisk fyldingspilaster, formentlig 1924.³⁴ Felternes indramning udgøres af fyldingspilastre bærende en arkadebue, som ledsages af frynsebort og et særegent, hjemmegjort tandsnit. I sviklerne akantus-treblade. Postamentet har fyldingsfremspring, frisen fremspring med englehoveder (kun to gamle, før 1924 på himlen) samt forkroppet arkitrav og kronliste, hvis tandsnit tillige med dækplanken er fornyet ved en istandsættelse 1983. Underbaldakinen har ikke den vanlige svungne facon, men er kegleformet med profilering i stødene og en udsmyk-

ning bestående af små skjoldformede udspæringer (fig. 21). Nederst ender den i et sekssidet led med en profileret hængekugle, der nu understøttes af en nyere bærestang af jern. Prædikestolen står i skibets sydøsthjørne med opgang gennem triumfmuren.

Prædikestolshimlen er af enkel polygonform, næsten helt fornyet i fyrretræ 1840, da frisen forsynedes med tandsnit. På underkanten ses et tandsnit af samme særegne tilsnit som arkadefelternes, der viser, at selve rammeværket er det gamle og sammenhørende med prædikestolskurven. Indtil 1924 prydedes frisen af små englehoveder (jfr. fig. 19), nu på stolens frisefremspring.

Bemalingen med gråt og hvidt som dominerende og brune og røde toner i felterne stammer fra istandsættelsen 1983, forud for hvilken der blev foretaget en undersøgelse af de ældre farvelag. Heraf fremgik det, at den ældste bemaling har været en såkaldt snedkerstaffering, en delvis bemaling, hvoraf er konstateret mønjerødt, lagt direkte på træet. 1716 kaldtes prædikestolen meget gammel og ganske brøstfældig, »så tavlerne er færdige til at udfalde«. ¹⁵ Endnu 1752 var stolen ringe og brøstfældig, og 1766 havde kirkeejeren ifølge synsmændene lovet at lade »bygge en ny prædikestol«. ¹⁵ Man nøjedes dog med 1769 at lade den gamle istandsætte og staffere i rokokostil, dog med en væsentlig grovere bemaling end den samtidige på altertavlen. I storfelterne udførtes malerier på blå bund, formentlig af evangelisterne, idet der i det nordligste felt er fremdraget ansigtet af en engel (Mattæusenglen?). Pilastrene stod blåmarmorede, søjlerne hvide med grønne kapitæler, frise- og postamentfelterne med cinnoberrød marmorering og listerne grønne, hvide og sorte. ³⁵ Ovennævnte delvise fornyelse af himlen 1840 efterfulgtes 1842 af en nymaling med ensfarvet rosa i felterne, indrammet af violetgrå arkader og røde søjler. ¹⁶ Interiørfotografiet fra o. 1900 (fig. 19) viser prædikestolen med en egetræsbemaling fra slutningen af 1800'erne, endnu på sin gamle plads ved langhusets sydvæg med opgang i øst. Sin nuværende opstilling med opgang gennem den ny triumfmur fik stolen 1924, da den

gennemgik en snedkermæssig istandsættelse og nymaledes i brogede farver. Istandsættelsen 1983 gav prædikestolen sin nuværende fremtræden.

Stolestaderne er af egnens ungrenæssancetype, oprindeligt fra o. 1580, men næsten helt fornyet ved istandsættelser 1885 og 1924. Selve bænkene med fyldingsryglæn er fra 1885. ⁹ Gavlene, der som vanligt er udformet som et rammeværk med småspir og to profilfyldinger, er fornyet 1924 under bibeholdelse af det originale ud-

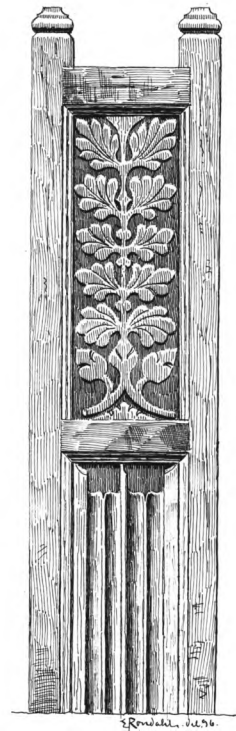
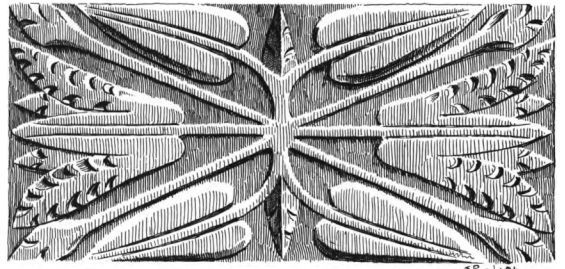

Fig. 22a-b. Udsnit af stoleværk o. 1580 (s. 1483f.). a. Frisefylding fra forpanel. b. Stolegavl før rammeværkets fornyelse 1924. Efter tegninger af E. Rondahl 1896 i Nationalmuseet. — *Ausschnitt aus Gestühl, um 1580. a. Friesfüllung, b. Gestühlswange vor Erneuerung des Rahmens 1924.*

Fig. 23. Indre set mod vest. NE fot. 1983. — *Innes nach Westen.*

skårne fyldingspanel.⁹ Overfyldingerne rummer fladsnitagtigt udskåret akantusløv, underfyldingerne foldeværk. Tilsvarende er for- og indgangspanelernes rammeværk fra 1924, mens frisefyldingerne med udskåret akantusløv og stedvise gennembrydninger er de gamle (fig. 22a). I tårnrummet enkle vægbænke fra 1873 (fig. 24).⁹ Stadernes bemaling i gråt, hvidt og lysgrønt er fra istandsættelsen 1983.

Af en tegning fra 1896 fremgår, at gavlenes udformning stort set svarer til deres oprindelige (fig. 22b). 1713 og 1716 omtales stolene som brøstfældige, »en del ganske øde«.¹⁵ 1842 blev staderne malet med det øvrige inventar, og 1862 opregnes i nordsiden 16 stole, 3½ alen dybe med åbne rygstød og læsepulte samt en stol til præstens familie med dør til. I syd var der 12 tilsvarende stole, kun 2¼ alen dybe, således at midtgangen altså var en del forskudt imod syd.⁹ Dette forhold reguleredes 1885, da de nuværende bænke blev indsat under bevarelse af »forstykkerne« (gavlene). 1924 fornyedes gavlenes og panelernes rammeværk, og staderne fik en broget bemaling, der 1983 er veget for den nuværende.

En *†præste- og skriftestol* fra slutningen af 1500'rne stod indtil 1921 i korets nordøsthjørne (jfr. fig. 19). Den var udformet som et højt, foroven gennembrudt, panelværk med fyldingsdør i vest. Ifølge Jacob Helms' beskrivelse (1874) havde panelet renæssanceskæringer og rester af indskrift med reliefversaler: »... [u]nica spes mea Christus ... Gloria« (Mit eneste håb (og min eneste) ære er Kristus). Af en *(†)degnestol* fra samme tid er bevaret *pultbrættet*, af fyrretræ, 30 × 97 cm (fig. 32). Det har i den ene ende en fjer, i den anden spor efter et par småhylder. Oversiden er egetræsmalet og fyldt med indristede navnetræk og årstal, der især skyldes løbedegne fra Varde (jfr. s. 872).³⁶ På interiørfotografiet fra o. 1900 (fig. 19) ses degnestolen i korets sydøsthjørne, pulten med renæssancefyldinger og retkantede vanger. Sammen med præstestolen blev degnestolen 1921 sat på kirkeloftet,⁹ hvor pultbrættet endnu ligger.

Et *†skab* til altertøjet nævnes i koret 1862.⁹

Pengeblok (fig. 25), 1730, udført af en masiv, hulet egeblok, 85 cm høj, med jernbeslag og foroven en pengeslids sikret med bøjle. På forsiden en jernlåge med lås og overfaldslukke.

Træet står blankt, jernet sort med årstallet »1730« malet på lågen. 1862 stod blokken i koret,⁹ siden kom den på kirkeloftet for 1970 atter at blive taget i brug. Efter en istandsættelse, der bl.a. må have omfattet afætsning af al bemaling, har blokken fået sin nuværende plads i våbenhuset.

**Pengetavle*, 1800'rne, af egetræ, skuffen 23 × 14 cm med tragtformet åbning af kobber. Håndtaget er brækket. Egetræsådre. Den er 1982 fundet på våbenhusloftet og afgivet til Ølgod Museum (inv.nr. 7597) tillige med en **fattigbøsse*, nævnt 1862,⁹ af kobber, cylinderformet, 14 cm høj (inv.nr. 7598) og en **klingpung*, hvoraf kun er bevaret to stykker af skaftet (25 og 34 cm), det ene med en messingring, hvortil posen har været fæstnet (inv.nr. 8157).

En *dørfloj*, formentlig fra o. 1800, sidder i dø-

ren mellem skib og våbenhus. Den er samlet af syv pløjede planker, 186 × 118 cm, og har kraftige gangjern. Gråmalet. Om en ældre *†dørfloj* for våbenhuset siger 1829-synet, at låsen »kan oplukkes med et søm«.¹⁶

Orgel, 1947, med fem stemmer og ét manual,

bygget af Marcussen & Søn, Åbenrå. Disposition: Gedakt 8', Principal 4', Rørfloj 4', Quintatøn 2', Spidsquint 1½'; svelle. Mekanisk aktion, sløjfevindlade. I kirkens sydvesthjørne. Kirken havde tidligere et *†harmonium*.⁹

Salmenummertavler, to ens, nye, 85 × 50 cm,

gråmalede med hængecifre af messing. På kirkeloftet ligger yderligere to nyere salmenummer-tavler, 93 × 65 cm, med tandsnitramme og spærformet afslutning foroven; den ene hang o. 1900 på nordvæggen (jfr. fig. 19). 1862 om-ales fire *†salmenummertavler* i kirken.⁹

Maleri se ovf. under alterprydelser. To *lysekro-*ner af messing fra 1968 hænger i skibet.

†Ligbærer. 1718 var en ny ligbære netop »an-

kommen« til kirken.¹⁵ Den blev fjernet o. 1875, da våbenhuset blev forsynet med bænke.⁹

Klokke (fig. 26) o. 1300, af tidliggotisk form,

tvm. 67 cm, tilskrevet samme nørrejske klokke-støber som klokker i Idum og Heldum kirker (Ringkøbing amt).³⁷ Som disse har den om hal-sen et bånd med reliefindskriften »ave Maria« i store (5-6 cm høje) majuskler, dannet af træde,

Fig. 24. Tårnrum med bænke (s. 1484). NE fot. 1987. — *Turmraum*.

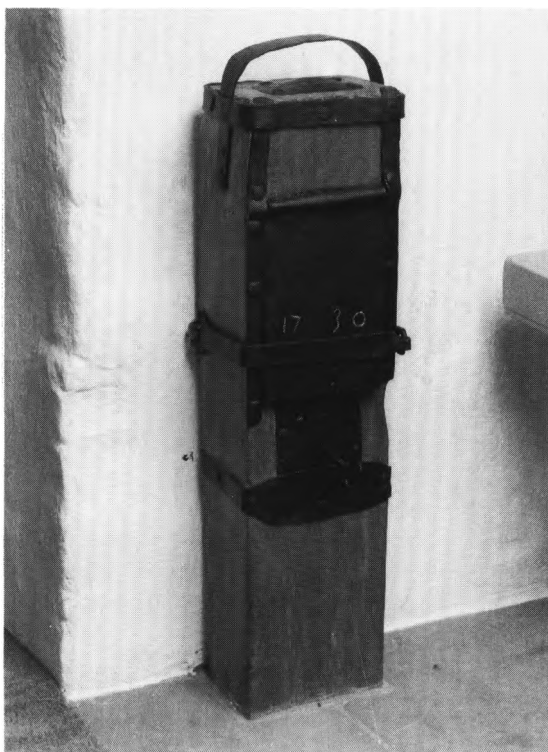

Fig. 25. Pengeblok, 1730 (s. 1484). NE fot. 1983. — *Opferstock*, 1730.

Fig. 27-28. 27. Epitafium (nr. 1, s. 1486), o. 1798, over sognepræst Ferdinand Ulrich Friderich Treu. 28. Epitafium (nr. 2, s. 1486), o. 1805, over sognepræst Niels Windfeld. NE fot. 1983 og EN fot. 1986. — 27. *Epitaph für den Pfarrer Ferdinand Ulrich Friderich Treu. Um 1798.* 28. *Epitaph für den Pfarrer Niels Windfeld. Um 1805.*

forgylt skrifveskrift, i enkel ramme med kanneleerede sidestykker og trekantgavl. Rammeværket er faldet fra hinanden, indskriftpladen, af tre brædder, er stadig intakt. Brædderne må være genanvendte, da de på bagsiden har rester af rød bemaling (og marmorering?). Tidligere på skibets nordvæg, sammen med nr. 1 og 2, nu på kirkens loft i sine løsdele.

†*Gravsten.* 1869¹⁶ fjernedes en gammel »ligsten« fra våbenhuset.

Kirkegårdsmonumenter. *Gravsten*, o. 1825, over ..., *1793, †1825. Grå sandsten, 83 × 24 cm, med nedslidt indskrift i fordybet skrifveskrift.

Støbejernskors. På kirkegården findes i alt 17 sortmalede støbejernskors, hvoraf hovedparten (nr. 1-4, 6-9, 11-14) er opstillet på diget i kirkegårdens nordøstre hjørne (placering i det fig. angivet ved nummerering fra nord mod øst).

Korsene fordeler sig med enkelte undtagelser på en række *hovedtyper*, som findes andre steder på egnen (jfr. Henne, s. 1268): 1) Kløverbladformede korsender, 2) fligede korsender, samt en type 3) med trepas hvori palmet som afslutning på korsarmene, hvilket bl.a. kendes fra Varde S. Jacobi (s. 937, nr. 5-7). Som i Henne kan type 1 underopdeles efter størrelse i hhv. type 1a: 93 × 49 cm type 1c: 111 × 68 cm (nr. 1-2, 4). Type 2 holder som i Henne ensartede mål: 92 × 48 cm (nr. 9-14), mens type 3 er af varierende størrelse (nr. 3, 5). Kronologisk kan man iagttage en fordeling tilsvarende den i f.eks. Henne, hvor korsene af type 1 er ældst, nemlig fra 1840'rne til 1860'rne, og korsene af type 2 yngst, d.v.s. fra 1870'rne og 1880'rne.

1) O. 1844(?). Georg Peter Tobiesen, *17.jan.,

Fig. 29-30. 29. Støbejernskors (nr. 3, s. 1488), o. 1847, over Søren Thomsen. 30. Støbejernskors (nr. 8, s. 1489), o. 1871, over Ane Marie Christensen. EN fot. 1987. — 29. Gusseisernes Grabkreuz für Søren Thomsen, um 1847. 30. Gusseisernes Grabkreuz für Ane Marie Christensen, um 1871.

†7.juli 1844. På »bagsiden«: Georg Holmsted Tobiesen, *31. aug. 1837, †15. juli 1838. Versaler. Type 1 c, 87 × 67 cm, afknækket ved foden og nedstøbt i cement. Nr. 12 fra nord.

2) O. 1845. Sognefoged og Dannebrogsmændless Iepssen, *18. sept. 1773 i Hodde, †15. aug. 1845 sammesteds. Kursiv. Type 1c, intakt, med profileret fod og nedstøbt i cement. Nr. 5 fra nord.

3) (Fig. 29) o. 1847. Søren Thomsen, *15.jan. 1801 i Hoddeskou, †18. febr. 1847 sammesteds. Kursiv. Type 3, 121 × 67 cm, med profileret fod med to støbte ranker, nedstøbt i cement. Nr. 7 fra nord.

4) O. 1853. Karen Madsen, *1. juni 1822 i Krarup, 14. aug. 1853 i Hodde. Kursiv. Type 1c, intakt, med profileret fod og nedstøbt i cement. I hver af korsarmene en stjerne og på bagsiden en

stående engel med palmegren og kors. Nr. 11 fra nord.

5) O. 1857. Bertel Jensen Thomsen, *28. okt. 1834 i Hessel, †7. aug. 1857 i Itzehoe. Kursiv. Type 3, 127 × 77 cm, med ranker ved foden. Nederst på korsstammen påhæftet et afknækket egetræ. I gravsted indhegnet med *støbejernsgitter* i kirkegårdens sydvest-hjørne.

6) O. 1858. Jens Christian Sørensen, *27. maj 1846 i Hodde, †14.juni 1858 sammesteds. Gravvers. Skriftekrift. Type 1b, 61 × 42 cm, afknækket ved foden og nedstøbt i cement. I hver af korsarmene en stjerne. Nr. 1 fra nord.

7) O. 1863. Ellen Cathrine Lauritzen, *20. jan. 1826 i Hodde, †19. marts 1863 sammesteds. Gravvers. Kursiv. Type 1a, 71 × 49 cm, afknækket ved foden og nedstøbt i cement. I hver af korsarmene en stjerne. Nr. 10 fra nord.

8) (Fig. 30) o. 1871. Ane Marie Christensen, *2. april 1831 i Galtho, †11. aug. 1871 i Hodde. Versaler. Særlig type, 105 × 63 cm, med flammende korsender med sommerfugl i hver, samt »plint« med englebarn ridende på en delfin. På korsstammen symbol på tro, håb og kærlighed: et flammende, vedbendmvundet kors, over et hjerte, hvorunder et anker med korslagte palme-grene. Profileret fod, indsat i rød granitsten. Nr. 9 fra nord.

9) O. 1873. Christen Lauridsen, *23. febr. 1815 i Hodde, †13. febr. 1873 sammesteds. Skrive-skrift. Type 2, 71 × 48 cm, afknækket ved foden og nedstøbt i cement. I hver af korsarmene en stjerne. Nr. 3 fra nord.

10) O. 1873. Jens Nielsen Esbensen, *1815 i Varde, †1873 i Hoddeskov. Gravvers. Versaler. Type 2, intakt, med profileret fod. I hver af korsarmene en stjerne. På kirkegården, sydøst for våbenhuset.

11) O. 1876. Maren Madsen, *21. juli 1815 i Krarup, †10. febr. 1876 i Hodde. Gravvers. Skrive-skrift. Type 2, 70 × 48 cm, afknækket ved foden og nedstøbt i cement. I hver af korsarmene en stjerne. Nr. 2 fra nord.

12) O. 1876. Ane Hansen, *25. nov. 1812 i Olufvad, †25. okt. 1876 på Aagaard. Gravvers. Skrive-skrift. Type 2, intakt, med profileret fod, indsat i rød granitsten. I hver af korsarmene en stjerne. Nr. 4 fra nord.

13) O. 1878. Peter Urup, *11. marts 1849 i Vesterbek, †22. okt. 1878. Gravvers. Versaler. Type 2, 72 × 48 cm, afknækket ved foden og nedstøbt i cement. I hver af korsarmene en stjerne. Nr. 6 fra nord.

14) O. 1885. Gårdmand Søren Nielsen, *február 1807 i Hodde, †marts 1885 sammesteds. Gravvers. Versaler. Type 2, intakt, med profileret fod, nedstøbt i cement. I hver af korsarmene en stjerne. Nr. 8 fra nord.

15-16) O. 1905. Gårdejer Niels Jensen, født i Hulvig 15. okt. 1821, død sammesteds 31. aug. 1905, og hustru Johanne Marie Nisdatter, født i Øse 16. april 1820, død i Hulvig 13. okt. 1905. På bagsiden: »Hvil i fred«. De to stærkt gennem-brudte, fint profilerede kors er i nygotisk stil, svarende helt til nr. 17 (jfr. fig. 31). 110 × 70 cm;

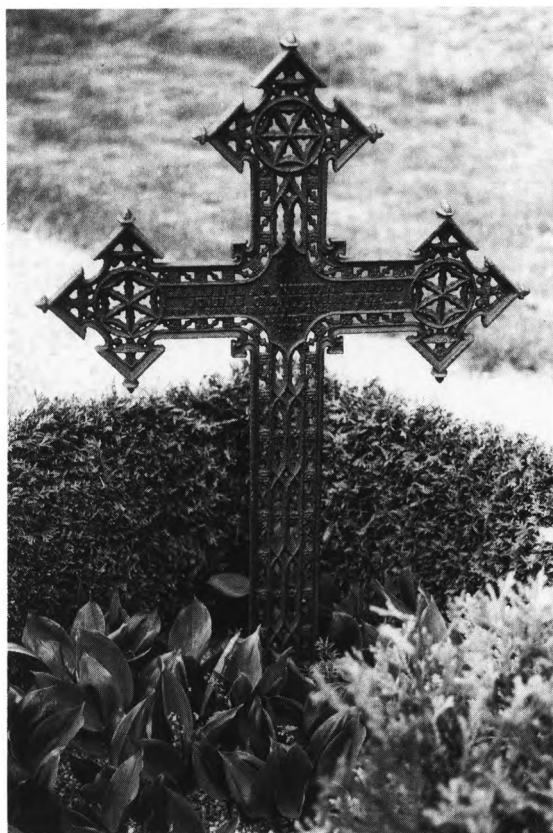

Fig. 31. Støbejernskors (nr. 17, s. 1489), o. 1906, over Jensine Christensdatter. Søren Manøe Hansen fot. 1986. — *Gusseisernes Grabkreuz für Jensine Christensdatter, um 1906.*

versaler. På et fælles gravsted syd for kirken.

17) (Fig. 31) o. 1906. Gårdejer A. K. Nielsens hustru Jensine Christensdatter, født i Bounum 8. marts 1832, død i Hulvig 25. juni 1906. Svarende til nr. 15-16. På gravsted nord for tårnet.

KILDER OG HENVISNINGER

Vedr. arkivalier for Ribe amt i almindelighed henvises til s.50f., vedr. litteratur og forkortelser til s. 54f. Endvidere er benyttet:

Ved embedet. Synsprotokol 1862 ff. — *LA Vib.* Øster Horne herreds tingbog 1665.

NM2. Håndskrifter. F. Uldall: Om de danske landsbykirker VII, 1886, s. 7f. — *Indberetninger.* Jacob Helms 1874 (bygning, inventar, gravminder), Mogens Larsen 1972 (altertavle), Ib Andersen 1978 (altertavle), Kurt Viggo Nielsen 1978 (krucifiks), Mogens Larsen

Fig. 32. Pultbræt fra (†)degnestol, o. 1580-1600 (s. 1484). NE fot. 1983. — *Pultbrett eines (†)Küsterstuhls, um 1580-1600.*

1979 (prædikestol), Jens Johansen 1983 og 1984 (inventar og farvesætning), Ib Andersen 1984 (minde-tavle), Ebbe Nyborg 1986 (inventar), Lars Grambye 1986 (gravminder).

Tegninger og opmålinger. NM2. Tegning af døbe-font, stolestade og fyldning ved E. Rondahl 1896. Måleblad af klokke ved F. Uldall 1902. Plan og tværsnit af bygning ved Søren Gottfred Petersen 1977. Opmåling af profiler på prædikestol ved Jens Johansen 1983. - RA. Signaturagtig penneskitse af kirken i præsteindberetning til Ole Worm 1639.

Historisk indledning ved Michael H. Gelting, beskrivelse af bygning ved Niels Jørgen Poulsen, inventar ved Ebbe Nyborg og Ole Olesen (orgler), gravminder ved Lars Grambye. Redaktionen afsluttet nov. 1987.

¹ P. Terpager: *Ripæ Cimbricæ seu Urbis Ripensis*, 1736, s. 447. -

² RA. Ribe bisp 1538. Register på sognepræsters ejendom og rente udi Varde syssel, s. 54-57. - Sognepræsten residerer siden 1970 i det større Tistrup sogn. -

³ Kronens Skøder III, 68. -

⁴ Kronens Skøder III, 188. -

⁵ Antagelig købt på auktion. -

⁶ LA Vib. Ribe bispearkiv. Øster Horne hrd. 1680-1761 (C 4.83). -

⁷ Kronens skøder III, 779. -

⁸ Kronens Skøder IV, 633-34. -

⁹ Synsprotokol 1862ff. -

¹⁰ RA. Reg. 108A nr. 21. Fortegnelse over indkrævede klokker 1528-29. -

¹¹ Om den udgravede jernalderlandsby øst for den nuværende by se Steen Hvass: Et vestjysk landsby-samfund fra ældre jernalder. *Arkæologiske Studier* VII, 1985. -

¹² Synet tillod 1881-82 (note 9), at vestre og østre dige -

blev flyttet nogle alen ud, men dette skete næppe.

¹³ Rasmus Mortensen: *Jysk Jærn. Undersøgelser vedrørende den gamle Jærnudvinding af Myremalm*, i *JySaml.* 5.rk. IV, 2, s. 132.

¹⁴ LA Vib. Ribe bispearkiv. Kirkesyn 1696-1775.

¹⁵ RA. Film nr. 9780. Øster Horne hrd. s provsti 1683-1768. Provstebrotokeol. - 1713 nævnes foruden porten i syd en stette i den vestre side af kirkegården. Der kan dog være tale om en fejlskrivning for den østre stette, der omtales 1721.

¹⁶ LA Vib. Skast, Ø. og V. Horne hrdr.s provsti. Synsprotokol 1828-91 (C 44.3-5).

¹⁷ Søren L. Manøe Hansen: *Ølgod Egnsmuseum - Hodde skole, i museer*, 1970, s. 47-57.

¹⁸ To bjælkestykker af egetræ fra kirkens vestende (henlagt på loftet efter sidste restaurering) er søgt dateret ved en dendrokronologisk analyse, men uden resultat, idet tømmeret, fra spinkle og hurtigtvoksende træer, kun indeholdt 37-40 årringe. Jfr. NM8, Dendrokronologisk laboratorium A 6839.

¹⁹ De nærmeste paralleller til langhusformen skal muligvis søges i Frisland. Jfr. J. Helms: *Danske Tufstenskirker*, I, 1894, s. 45 og 49, samt Manfred Meinz: *Der mittelalterliche Sakralbau in Ostfriesland*. Aurich 1966. *Abhandlungen u. Vorträge z. Geschichte Ostfrieslands*, bd. 46, s. 51-53. Også Gimsing kirke, Ringkøbing amt, er et udelt langhus, men det er opført af kvadersten.

²⁰ Denne opfattelse, der vel er grundlagt af J. Helms, kommer bl. a. til udtryk i Trap: *Danmark*. F. Uldall, der besøgte Hodde 1886, siger om kirken, at den har »langhus og kor, byggede i ét, i gotisk stil«. De danske Kirker, bd. 17, 1970, beskriver kirken som »en gotisk rektangulær langhusbygning«. Sml. note 26.

²¹ F. Uldall: *Om de danske landsbykirker*, VII, 1886, s. 7f. NM2.

²² LA Vib. V. og Ø. Horne hrd.s provsti. Kirkesyn 1892-1932. -

²³ Trap: Danmark, 5. udg. (1965) anfører vestligt i skibets nordmur munkestensstik til to rundbuede vinduer, hvis overkant nåede helt op til savskiftet. Et hvert spor heraf er nu forsvundet. -

²⁴ 1665 var 22 »opgange« på skibets sydside med til sammen 110 blytavler skredet ned. LA Vib. Ø. Horne hrd.s tingbog, 24.juli 1665 (B 82A.1, s. 19-20). -

²⁵ LA Vib. Ribe bispearkiv. Præsteindberetninger til biskop J. Bloch 1766-69 (C 4.775). -

²⁶ I et brev til kirkeministeriet 25. okt. 1923 fandt Nationalmuseet, at en korbue var uden begrundelse, da kirken forlængst havde mistet sit oprindelige, lavere og smallere kor.

²⁷ Resterne af det middelalderlige alterbord kendes kun gennem et fotografi fra restaureringen 1983 (i NM2). Om den skik, at man langfredag satte et vokslys bag alterbordet (i en niche), se Otto Norn: Løjttavlen i rum og lys, i Løjttavlen, Et sønderjysk alterskab, red. Poul Svensson, Herning 1983, s.38f.

²⁸ Ud fra den fornemt graverede disk har Poul Nør-lund dateret sættet til begyndelsen af 1300'rne. Se Acta Archaeologica XI, 1940, s. 135.

²⁹ Erik Lassen: Dansk Sølv, 1975, s. 19f., Finn Grandt-Nielsen: Fynsk Kirkesølv, Odense 1983, s. 18, 41, M. Mackeprang: Vore ældste Alterkalke, i Årb-OldkHist. 1906. s. 88f. samt Fritze Lindahl: Gammelt Altersølv, i Lolland-Falsters Stiftsbog 1980, s. 29f.

³⁰ Se Charles Oman: English Church Plate 597-1830, London 1957, s. 42 og pl. 8, og en række svenske eksempler i Aron Andersson: Silberne Abendmahlsgeräte in Schweden aus dem XIV. Jahrhundert, Uppsala 1956, tavle 13, 39f. For Tyskland eksempelvis udstillingskataloget »In beiderley Gestalt«. Evangelisches Altargerät von der Reformation bis zur Gegenwart. Eine Ausstellung des Kreises Unna. Unna 1983.

³¹ Årstallene er henholdsvis hendes overtagelse af Nørholm og giftermålet med Hans Lange. Se H. K. Kristensen: Øster Horne Herred, 1944, s. 113f. -

³² Konserveringsberetningen indeholder desværre ingen redegørelse for ældre farvelag, der kun er dokumenteret gennem et restaureringsfoto (farver). -

³³ Se Erik Moltke i DK. SJyll. s. 2824f., hvor krucifikserne behandles under overskriften »Brede-Skastgruppen«, og hvor der tillige opregnes (i note 4) en række krucifikser i det øvrige Danmark, der synes -

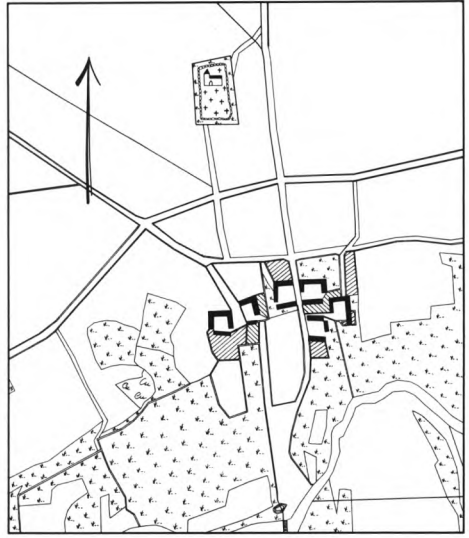

Fig. 33. Matrikelkort 1:10000. Målt 1819 af U. P. Haahr, omtegnet 1865 af Kirstein. — *Kataster-karte*.

skåret efter samme forlæg. Om krucifikset i Lybæks Ægidiekirke se Max Hasse: Bildwerke des mittleren 15.Jahrhunderts in Lübeck und Vadstena, i Niederdeutsche Beiträge 1961, s. 196. -

³⁴ Pilastren er genanvendt, fra renæssancetiden, måske en rest af den 1921 nedtagne præstestol (jfr. ndf.). -

³⁵ Rokokobemalingen forekom ved undersøgelsen så velbevaret, at det overvejedes at fremdrage og istandsætte den. -

³⁶ Ældst er øjensynligt årstallet »1626«. Endvidere kan eksempelvis nævnes: »NNV 1627« og »Frantz Søfrens Ørbek Horsens skveldegen til Tistrup oc Hode sogner Anno 1 ...«. -

³⁷ Uldall s. 16f. -

³⁸ Uldall s. 16f. med fig. 13. Samme teknik er benyttet ved klokker i Givskud (Vejle amt), Måbjerg (Ringkøbing amt) og S. Peders kirke i Lund. I Tyskland nævnes en parallel i Idensen ved Hannover. -

³⁹ Indb. ved Jens Johansen 1984. -

⁴⁰ Omtalte Caroline må være datteren, Maria hans hustru Inger Marie Langballe. H. K. Kristensen: Øster Horne Herred, 1944, s. 242. -